

«vori», ki pripada sodobni transportni terminologiji, medtem ko je naslednji verz »ukriviljen horizont« vezan na eni strani na človekovo vidno polje, na drugi strani pa pomensko tiplje k verzu »zvezde vseh morij«, saj sproža asociacijo na relativnostno teorijo ukriviljenega prostora. Zadnji verz »slepi galjot« spet vnaša zgodovinsko retrospektivo, saj tematizira ladjo kot galejo, na kateri vesla oslepljeni in uklenjeni galjot. Hkrati pa se ta sredstva v povezavi z vsemi prejšnjimi verzi razširijo v simbol človekove obsojenosti na zgodovino in zgodovinski svet, ki je simboliziran v ladji in ki ga skuša asociativno predstaviti pesem. Pri tem moram seveda poudariti, da s svojim opisom pomenskih verig, kakršne potencialno hranijo v sebi posamezni verzi, ki so na metonimičen način izoblikovani simboli z dosti širšim vsebinskim obeležjem, kot ga ponuja njihovo dobesedno branje, nikakor nisem izčrpal ali do kraja osvetlil »predmeta« pesmi, saj je prikazani splet asociacij mogoče še nadaljevati, nemara tudi v drugačnih pomenskih zvezah in odtenkih, kot so opisani. To se pač prilega resnici iluzije kot igre, prevare, zavajanja, ki si jemlje to svobodo, da besede, za katere vemo, da imajo svojo zgodovino in živo, spremenljivo socialno vsebino — zato ta pesniška iluzija tudi ni nikoli absolutno svobodna v smislu popolne subjektivistične samovolje —, tako povezuje med seboj, da igra z njihovimi pomeni potegne v svoj vrtinec tudi bralca, ki te pomene aktualizira v skladu s svojimi eksistencialnimi skustvi, vedenjem, predstavnimi zmožnostmi, razumevanjem in doživljanjem besed, iz česar se potem poraja interpretacija pesmi, kakršno predstavlja tudi pričujoči spis.

Jože Šifrer

Osrednja knjižnica Kranj

SLAVISTIČNA EKSKURZIJA PO ŠKOFJELOŠKEM PODROČJU

Selška dolina

Če se zdaj hočemo napotiti v Selško dolino, se moramo vrniti prav v Škofjo Loko. Selška dolina je dvojčica Poljanske. Vleče se od Škofje Loke proti severozahodu v smeri Petrovega brda. Obe dolini imata marsikaj skupnega: tudi v Selški dolini je do l. 1903 gospodovala loška cerkvena gosposka; ljudje so se večinoma ukvarjali z gozdarstvom, z živinorejo in z obrtjo, v Železnikih pa se je že v 14. stoletju začelo razvijati fužinarstvo; tudi Selška dolina je bila med okupacijo prizorišče mnogih bojev, prebivalstvo se je skoraj v celoti opredelilo za narodnoosvobodilno gibanje in mnogo žrtvovalo za svojo svobodo. Precejšnja pa je razlika v narečjih: Selčani so že pravi Gorenjci, le da je njihova govorica nekoliko bolj pojoča in se začuda močno loči od škofjeloškega narečja.

Proti Selcam se v Škofji Loki usmerimo na križišču za avtobusno postajo; na levo gre pot v mestno središče, na desno pa naprej v Staro Loko in tod dalje proti Selški dolini.

Stara Loka seveda še ne leži v naši dolini, ampak je bila v preteklosti v vseh pogledih tesno povezana s Škofjo Loko in je danes uradno del mesta, vendar jo obravnavamo ob tej priložnosti, ker nam je izhodišče za nadaljnje potovanje. Že ime nam pove, da je Stara Loka starejša od Škofje Loke; to je pravzaprav tista Loka, ki jo je leta 973 cesar Oton II s širšo okolico vred podelil freisingemu škofu Abrahamu v fevd. Stara Loka je tudi ena od najstarejših župnij na Slovenskem (ustanovljena l. 1074) in domačini jo še danes imenujejo Fara. Tudi grad, ki stoji pri cerkvi na drugi strani ceste, se ponaša s častitljivo starostjo, saj ga navajajo že od l. 1433 dalje. Danes je to dom slepih.

Stara Loka ima prav tako kot njena mlajša sestra staro kulturno tradicijo, četudi se je od srednjega veka dalje vse oblastno, gospodarsko in kulturno življenje bolj razvijalo v Škofji Loki, v novem škofovskem središču. Iz tega starega mesta izvira že *Janez Papler*, ki je živel v 17. stoletju in bil v svojem času znan latinski pesnik. V 19. stoletju pa so se tu rodili *Simon Vilfan* (1802—1881), nabožni pisatelj, *Davorin Karlin* (1849—1912), profesor klasičnih jezikov, ki ga je v Kranju zanimanje za literaturo družilo s pisateljem Mencingerjem in ki je sodeloval v prvih letnikih Ljubljanskega zvona, ter njegov brat *Andrej Karlin* (1857—1933), lavantinski škof ter avtor nekaterih potopisnih in nabožnih del, v našem stoletju pa še *Jože Gostič* (1900—1963), znani slovenski operni pevec. Če iz Stare Loke zavijemo proti severu, pridemo mimo Moškrina v vasico Pevno, vso obdano z gozdovi. Tam je bil rojen *Andrej Kalan* (1858—1933), vsestranski publicist in nabožni pisatelj. Sodeloval je tudi v Domu in svetu. Z liberalnim Ivanom Tavčarjem sta si bila sicer idejna nasprotnika, vendar sta bila prijatelja in sta drug drugega spoštovala. Ob Tavčarjevi smrti je napisal pisatelju lep nekrolog. Če gremo še dalje, pridemo do vasice Crngrob z veličastno gotško cerkvijo, ki je vidna daleč po Sorškem polju. Ime ne pomeni »črni grob«, kakor ga nekateri radi razlagajo, ampak prihaja od nemškega imena »zu Ehrengruben«. Na hribu Rovt nad Crngrobom je selška četa dne 27. marca 1942 bila hudo bitko s premočnim sovražnikom. Četa je bila izdana. V tej bitki je padel tudi Stane Žagar, organizator narodnoosvobodilnega gibanja na Gorenjskem.

Toda mi se vrnemo v Staro Loko in se od tod po glavni cesti usmerimo skozi tako imenovano Sotesko, ki se vije pod vznožjem Lubnika in Križne gore, do Praprotnega, prve vasi v Selški dolini. S Praprotnega nas na levo popelje nova cesta do bližnjega Sv. Tomaža, kjer sta bila doma brata *Pintar: Jernej* (1819—1869) je v Bleiweisovih Novicah priobčeval članke o sadjarstvu, *Lovro* (1814—1875) pa je bil navdušen ilirec. Učil se je slovanskih jezikov in leta 1841 sam ustanovil »Slavo-ilirsko društvo«. Pisal je domoljubne in zabavno-poučne članke ter objavil obširno oceno Trdinovega Pretresa slovenskih pesnikov.

Malo naprej od Praprotnega se spet na levo odcepi cesta po dolini Luše s krajem istega imena (Zgornja in Spodnja Luša). V Zgornji Luši je bil rojen *Janez Okorn* (1901—1925), pisal je pesmi, povesti in literarne glose, a je že v četrtem letniku bogoslovja umrl. Z Luše gre pot proti jugu in nas pripelje do odmaknjene naselja, ki ga domačini imenujejo Pustote. Tam je bil doma *France Vidmar-Pustotnik* (1867—1952), znani ljudski pesnik iz dobe med obema vojnama. Zaradi njegovih šaljivih pesmi ga je poznalo vse škofjeloško področje; pesnil je tudi politične pesmi, npr. o Mussoliniju:

Če bo pršu čez Bohinj,
spustil mu bojo plin,
tak se ga bo nadihu,
de bo zagvišnu hin.

Od Luš dalje nas pelje dobra cesta do Raven in Sv. Lenarta, kjer je bil rojen pesnik, dramatik in prevajalec *Jože Kržišnik* (1865—1926). Sodeloval je z Levstikom, Levcem in Tavčarjem, pisal pesmi za Ljubljanski zvon, posebno rad pa se je ukvarjal z dramatiko (Samo, Agapiz). Prevedel je nekaj pesmi Lermontova, med drugim tudi znano Jadro. Tu je bil doma tudi *Frank Tavčar* (1886—1945), izseljenec, publicist in dramatik. Njegove veseloigre so bile med ameriškimi Slovenci dokaj priljubljene.

Toda vrnimo se spet na glavno cesto, ki nas vodi dalje po dolini. Preko Bukovice in Dolenje vasi kmalu pridemo do Selc, ki so od Škofje Loke oddaljene 13 kilometrov. Zgodovino Selc, običaje prebivalcev in pomembne može tega kraja je privlačno opisala domačinka Olga Šmid v knjigi Selca nekoč (Izdalo in založilo Turistično društvo Selca 1973). Iz knjige je razvidno, da je tudi ta kraj prispeval razmeroma velik delež k razvoju slovenske kulture in znanosti. Tu sta bila doma zgodovinarja *Blaž Blaznik* (1786—1862), ki je pisal memoare in marljivo nabiral zgodovinsko gradivo domačega in tudi nekaterih drugih krajev, ter *Franc Kos* (1853—1924). Raziskoval je predvsem zgodovino škofjeloškega področja v času freisinskega gospostva, eno od najpomembnejših njegovih del pa so vsekakor Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja, iz katerih je tudi Tavčar črpal snov za Visoško kroniko. Na rojstni hiši mu je vzdana spominska plošča. Nadalje je tu zagledal luč sveta *Franc Krek* (1858—1921), eden naših najplodovitejših mladinskih pesnikov. Zanimiva osebnost je bil *Oto Vrhunec*, s partizanskim imenom *Blaž Ostrovihar* (1915—1945). Bil je komandant škofjeloškega odreda in zanosen partizanski pesnik. Že med vojno mu je partizanska tehnika natisnila zbirko z naslovom Pesmi padlim borcem. Padel je 5. aprila 1945 nad domačo vasjo in na tem mestu mu je postavljen preprost spomenik. V Selcih je rojen tudi slavist *Cene Kopčavar* (1922—1965), prevajalec iz ruskega jezika in pisec jezikovnih učbenikov za srednje šole.

Od Selc do Železnikov je samo pet kilometrov. Pred Železniki je vaš Češnjica, ki je danes že povsem zraščena z Železniki. Na Češnjici je bil rojen pesnik, znanstvenik in pedagog *Franc Jelenc* (1749—1805). Poučeval je na univerzi v Innsbrucku in bil od 1780 do 1782 tudi njen rektor. Pisal je le v nemščini, a je bil član obnovljene Akademije operozov v Ljubljani. Bil je svobodomislec in ni skrival svojega slovanskega rodu.

Na Češnjici se odcepi pot proti severozahodu in nas končno pripelje v Bohinj. Na tej poti, še blizu Češnjice, leži vas Rudno. Tu je bil rojen *Jakob Šolar* (1896), jezikoslovec, literarni zgodovinar in prevajalec. Pred drugo vojno in tudi še po njej je bil eden glavnih urednikov slovenskega knjižnega jezika. Pred vojno je urejeval knjižno zbirko Cvetje iz domačih in tujih logov; zbirka je bila zelo prikladno domače berilo za srednješolce in kot taka predhodnica vseh podobnih poznejših edicij.

Z Rudnega se odcepi na desno pot proti Dražgošam, dolgi vasi na robu Jelovice. Dražgoše so danes znane zlasti po slavnem boju Cankarjevega bataljona z veliko nemško premočjo v začetku januarja l. 1942. Dražgoški dogodki so odmevali po vsej Sloveniji, predvsem seveda po Gorenjskem, in takrat je postalo docela jasno, da nemška vojska ni nepremagljiva. Boje v Dražgošah je v posebni knjigi prikazal pisatelj Ivan Jan, opisani pa so tudi v več leposlovnih delih s tematiko narodnoosvobodilnega boja (Mimi Malenšek: Kovinarji, Vladimir Kavčič: Žrtve itd.). V Dražgošah je bil doma *Luka Jelenc* (1857—1942), šolnik in publicist, ki je pred prvo svetovno vojno vneto deloval v učiteljskih društvih in organizacijah.

Od Češnjice do Železnikov, ki čedalje bolj postajajo industrijsko središče vse Selške doline, je le še korak. To je staro železarsko mesto (odtod tudi ime), že sredi 14. stoletja so se tu naselili prvi fužinarji, v 17. stoletju sta delovala že kar dva plavža. V začetku 19. stoletja je plavž ugasnil, toda mesto je danes polno fužinarskih spominov.

V Železnikih je bilo doma izredno mnogo ljudi, katerih delo je zabeležila naša kulturna zgodovina. Tu je bil rojen odvetnik Blaž Crobath (1797—1848), pri katerem je Prešeren služboval od l. 1834 do 1846 in ki je bil pesniku uvideven in prijateljski šef. S Prešernovo usodo je povezan tudi Železnikar *Jožef Dagarin* (1785—1850), duhovnik in dekan v Kranju, znan po tem, da je kot eden poslednjih pesnikovih obiskovalcev uničil precejšen del njegove literarne zapuščine in s tem slovenski kulturi napravil veliko škodo. Prešernov sodobnik je bil še *Jernej Levičnik* (1808—1883), član nadarjene rodbine iz Železnikov, ki je dala več znamenitih mož. Jernej je obiskoval ljubljanske šole in na liceju mu je bil učitelj Fran Metelko, v celovškem bogoslovju pa je nanj vplival Anton Martin Slomšek. Kot pesnik je sodeloval v prvih treh zvezkih Krajske čbelice in v celovski Carinthiji. Danes je bolj kot po svojih pesmih znan po epigramu, s katerim ga je bil dregnil Prešeren:

Kako bi neki prave pel Levičnjek!

Jernejev brat *Jožef Levičnik* (1826—1909) se je ukvarjal z najrazličnejšimi posli: bil je učitelj in organist, pisal je pesmi, potopise, zgodovinska dela, sestavljal cerkvene pesmi itd. Pod različnimi psevdonimi je pisal v Novice in še v številne druge publikacije. V Železnikih je bil nadalje rojen Anton Pintar (1817—1895); pisal je nabožne pesmi, članke o šolskih zadevah in prevedel nekaj verskih besedil v slovenščino. *Aton Globočnik pl. Sorodolski* je bil v svojem času veljaven politik, narodni buditelj in publicist. Zelo dejaven je bil v obdobju marčne revolucije, boril se je za Zedinjeno Slovenijo, predlagal barve za slovensko zastavo in mnogo dopisoval v tedanje časopise. *Matej Lotrič* (1840—1864) je umrl že kot ljubljanski semeniščnik. Pisal je prigodniške in nabožne pesmi; sodeloval je največ v Jeranovi Zgodnji danici. *Anton Sušnik* (1848—1895) je pisal povesti in črtice, deloval pri Dramatskem društvu v Ljubljani in prevajal iz ruščine, češčine ter francoščine. *Anton Dermota* (1876—1914) je bil Cankarjev sodobnik in v gimnazijskih letih tudi član dijaškega društva Zadruga. Bil je eden od vodilnih politikov v slovenski socialnodemokratski stranki, nekaj časa tudi urednik njenega glasila *Naši zapiski*. Dopisoval je še v druge socialistične liste in prevajal iz tujih jezikov. Zelo znan domačin iz Železnikov je

Janko Mlakar (1874—1950), planinski pisatelj, potopisec in humorist. Njegovo planinsko in potopisno delo je zelo obsežno, zgodbe o njegovem Trebušniku pa sodijo v sam vrh slovenske humoristične proze. Končno sta bila v Železnikih doma še *Anton Koblar* (1854—1928), zgodovinar, ki ga je močno privlačevala tudi zgodovina slovenskega jezika in književnosti, ter *France Koblar* (1889—1975), literarni in gledališki kritik, literarni zgodovinar, prevajalec in urednik, poskušal pa se je tudi s pesnjenjem in pisateljevanjem. Uredil je več zbranih del slovenskih pesnikov in pisateljev, še zlasti pa sta pomembni njegova monografija o Simonu Gregorčiču ter zgodovina slovenske dramatike v dveh delih.

To je dolg seznam imen za tako majhno mesto, znani pa so iz Železnikov še drugi, še posebej bratje Žumer (Lojze, Matija, Niko, Srečko), ki so mnogo pripomogli k domačemu in splošno-slovenskemu družbenemu razvoju.

Od Železnikov dalje rinemo vedno globlje v hribovski svet. Kmalu smo v vasi Zali log. Pripomniti je treba, da beseda »zal« prvotno ni imela pomena »lep«, ampak »hud«, kajti v takšnih odročnih krajih, kot je Zali log ali Tavčarjeva Zala v Poljanski dolini, so včasih na človeka prežale najrazličnejše nevarnosti. Iz istega korena izvirata besedi »zlo« in »zlodej«. A ker se je včasih hudi fant, ki se je uspešno tepel z drugimi, dekletom zdel tudi lep (primerjaj prizor na Gori v Tavčarjevi povesti *Cvetje v jeseni*), sta se pomena začela mešati in beseda je končno obdržala samo še pomen lepote. V Zalem logu je v začetku tega stoletja več let opravljal službo župnika *Anton Hribar-Korinjski*, v svojem času eden najplodovitejših slovenskih pesnikov (zbirki *Popevčice milemu narodu*).

Že pred Zalim logom zavijemo po precej ozki cesti na levo in pot nas po kakih desetih kilometrih pripelje do Davče. To je obširen hribovski kompleks zahodno od Blegoša, po katerem so raztresene posamezne kmetije. V Davči je bila doma *Margareta Wulffingova* iz Tavčarjeve Visoške kronike. Iz tega imena verjetno izvira priimek Tavčar, četudi nekateri menijo, da Tavčar ni nič drugega kot Nemeč (*Deutscher* ali obrušeno *Tajčar*).

Davča je bila med zadnjo vojno pomembno prizorišče narodnoosvobodilnega gibanja. Prešernova brigada je že jeseni 1943 na tem področju ustvarila široko osvobojeno ozemlje. Tu so se potem zasidrali sedeži narodnoosvobodilnih organizacij in tu je potem do konca vojne delovala partizanska tiskarna, ki je med drugim natisnila lep bibliofilsko izdajo *Prešernove Zdravljice*.

Podobno hribovje kot Davča je *Martinj vrh*, razprostira se na vzhodni strani Blegoša. Tu sta bila rojena *Ivan Tušek* (1835—1877), ki je pisal učne knjige in nabiral narodno blago, ter *Mihael Tušek* (1803—1843), publicist in prevajalec tujega leposlovja.

Zelo zanimivi so kraji pod *Ratitovcem*, do katerih pridemo, če se od Zalega loga usmerimo še naprej proti zahodu in se pri vasi *Podrošt* odcepimo proti severu po tako imenovani soriški cesti. Najprej pridemo do večjega naselja *Sorica* (*Spodnja* in *Zgornja Sorica*). V *Spodnji Sorici* stoji lep spomenik tu rojenemu slikarju *Ivanu Groharju*, enemu od utemeljiteljev slovenskega impresionizma. V

* Glej v tej številki novo razlago tega priimka (F. Jakopin: Priimek Tavčar v statistični luči)

tamošnji cerkvi si lahko ogledamo sliko Sv. Miklavža, ki jo je v 19. stoletju naslikal Matevž Langus, portretist Primčeve Julije in mnogih drugih Prešernovih sodobnikov.

Če s soriške ceste potem zavijemo še na desno, pridemo v Spodnje in nato v Zgornje Danje, ki ležijo že visoko pod Ratitovcem. To področje kot še nekatera druga v Selški dolini (npr. Davčo) so v preteklosti naseljevali nemški kolonisti. Danes o tem pričajo mnoga imena nemškega izvora, v Danjah pa so prebivalci še pred nedavnim govorili čudno mešanico z nemškimi koreni in slovenskimi končnicami, da, najstarejši ljudje se še danes sporazumevajo v tem jeziku. Kolonisti so na to področje prišli s Tirolskega že v 13. stoletju, toda zaradi slabih zvez z dolino je njihova slovenizacija potekala počasneje kot drugod, ni pa nobenega dvoma, da je čas tudi tu že opravil svoje in da o kakem nemškem otoku sredi slovenskega prebivalstva ne more biti več govora.

Še zadnjič se vrnemo na glavno cesto. S Podrožta nas vodi pot naprej proti Petrovemu brdu in tu je konec »prelepe« Selške doline, kajti s Petrovega brda se pot prevesi na tolminsko stran.

JUBILANT

SEDEMDESET LET FRANCETA TOMŠIČA

Življenjski prazniki so priložnost za zahvalo. In to smo profesorju Tomšiču njegovi učenci, posebej pa še slavisti, dolžni. Zahvalo za tiho, vztrajno, zanesljivo in široko strokovno dejavnost, v kateri je zmeraj prevladovala težnja po zanesljivem izhodišču, veljavnem podatku in po jasno oblikovani trditvi pred nemiro in morebiti vsaj začetno negotovostjo novosti.

Podatki o življenju in delu. Prof. dr. France Tomšič se je rodil 20. marca 1905 v Trebnjem, maturiral je leta 1923 na gimnaziji v Novem mestu, junija 1928 je diplomiral na slavističnem oddelku filozofske fakultete v Ljubljani in se leta 1929 izpopolnjeval na Jagelonski univerzi v Krakovu. Leta 1930 je vstopil v srednješolsko službo, od 1949 do 1953 je poučeval slovenski jezik na novoustanovljeni Višji pedagoški šoli, bil nato od 1953 do 1961 izredni profesor za cerkveno slovanščino in slovansko filologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani, od 1961 do 1973 pa je delal kot znanstveni svetnik v glavnem redakcijskem odboru slovarja slovenskega knjižnega jezika, ki ga pripravljajo v Inštitutu za slovenski jezik SAZU. V akademiskem inštitutu je sodeloval seveda že prej, od leta 1956 je bil član pravopisne komisije na SAZU, leta 1958 pa je bil imenovan za člana komisije za slovensko gramatiko, filologijo in pravopis v Inštitutu za slovenski jezik SAZU in za člana znanstvenega sveta inštituta, od 1961 do 1971 je honorarno predaval staro cerkveno slovanščino na filozofski fakulteti, nekaj let pa